

ca a una espècie de tribu de moros; i que si bé el genial cronista sembla (ed. Casac.) que confonia fonèticament els dos parònims (fins al punt d'invertir-ne l'aplicació semàntica, amb *b* aquesta i amb *v* aquella), també en aquesta acc. tribal es tracta d'un ús figurat del mot present; l'usa només parlant de la seva gestió a Gerba: «los turcs foren-se aplegats per contrastar ab ells, ço és a saber la *gabella* de Sesa e de Tin, qui eren parents d'aquells que la Companya havien morts a l'Atarqui --- les dites *gabelles* de turcs ---», § 205 (Casac. VI, 32.12, 19); i més sovint es tracta dels moros locals (no de llurs aliats otomans): «la *gabella* de les Doaques» etc. (§ 249; VII, 12.21). És versemblant que aquí s'ajunti, amb el mot català, l'ar. *qabila* 'tribu'.

Més tard, però ja no gaire més, prengué mal sentit: ja en uns capítols marins de 1340 (*AlcM*, *gabella*); «pus que tots jorns no usats fer *gabella* / ab la qui us vol vers mi mal consellar» en el poeta quatrecentista Antoni Valmanya (citat i mal entès per Faraudo, *MiscFabra*, 155), i així apareix aplicat a malfactors en una notícia municipal barcelonina de 1438: «per ço com era estat delat que ells ab d'altres havia feta *gabellan*, *Ardits* I, 363; ¹ «home qui fa amicitia ab mals hòmens o cap de *gabelles*», JnEsteve (*Li. Eleg.* (h-5v; bis en h-2); acc. ben usual encara en el P. Val. («*gabell*, hablando de gente ruin», Lamarca, 1839-42).

Gavella és un mot comú a les cinc llengües romàniques de la Península i de França. En totes apareix des dels orígens, sense excloure'n el port. *gavela*; cast. *gaviella*² (ja *gaviella* en Berceo i l'Arx. de Hita); oc. *gavela*, ja en algun trobador clàssic (Peire Cardenal), i en força textos narratius o prosaics del S. XIII: «si alun pren garba o *gavelba* de dias, es tengut a la senhoria en 6 deniers tolzàs» (*Costumes de Foix*, etc., *PSW* IV, 90-1) i fr. *javelle* «chacune des poignées de blé scié qu'on couche sur la terre pour laisser le grain jaunir» [S. XII]. El masculí corresponent, absent del castellà i el portuguès, es troba, però, també en francès dial. *gaveau*, *gaveau*, i en llengua d'oc, *gavel* 'feixina o feix de llenya', que ja apareix en tres textos dels Ss. XIII i XIV: avui *gavèu* «javelle de sarments; faisceau de menu bois, fascine» (*TdF*); milanès *gavell* «spranga di ferro ripiegata ai due capi, che serve per unire pietre, muraglie ecc.» (Cherubini).

Havent pensat Diez en un ll. vg. *CAPELLUS tret de CAPULUS 'mànc', i adonant-se Turneyesen (*Keltoromanisches*, 62) que això no era acceptable pel sentit ni per la fonètica, li objectà com a preferible la idea de Skeat de pensar en l'arrel cèltica *gab-* 'agafar', representada pel verb *gabim*, que en infinitiu és irl. *gabāl*, -ail, ky. *gafaél*, còrn. *gavel*, però advertint que en cèltic no hi ha formes que corresponguin al tipus *GAVELLUS, -ELLA (o *GAB-), postulat per les llengües romàniques.

En efecte, els infinitius citats no solament són formes purament verbals sinó que vénen d'una base fonètica diferent de la romànica: aquesta base, en efecte, és *GABAGLĀ (Pok., *IEW*, 408.16) i tot romanista pot veure que no serviria tal base fonètica, ultra la inversemblança del canvi de funció gramatical. A desgrat

de l'expressa reserva del gran lingüista, els etimologistes posteriors s'han limitat a donar per més o menys segura aquesta etimologia, remetent al llibre de Turneyesen (que en general no es consulta directament): així procediren M-Lübke (*REW*, 3627), Wartburg (*FEW* IV, 14-6), Bloch i fins Bolelli (*It. Dial.* XVIII, 35-46); i només Gamillscheg (*EWFS*) mantingué la reserva reconeixent que la «forma GABAGLA» fa dificultat, i recorrent (seguit per Pok., 408.25) al rebregat i superficial recurs del «canvi de sufix».³

En el DCEC ja vaig rebutjar, doncs, l'etimologia cèltica, preferint com a més raonable el suggeriment de Gaston Paris amb referència a la nota de Rönsch, *RFgn.* II, 474-5: tractant de l'it. *covone* 'gavella d'espigues' [S. XIV],⁴ Pavia *cova* 'manat d'espigues', piem. *coeuva* 'jaç de palla', ladí dolomític *kueva* 'lligall de palla' (Gardena), piem., lomb. *coeuif*, bologn. *cof* 'gavella', que se solen derivar del ll. vg. *cōvus*, variant fonètica de *cāvus* 'buit de dins' (veg. *COVA*) amb el sentit de 'conca que formen les mans i allò que hi cap', va observar aquest erudit que *CAVUS* es troba realment substantivat en el sentit de 'gavella' en un escoliasta de Virgili, el llatí Philargyrius, del S. v: «mergites: fascies culmorum spicas habentium, quas metentes brachiiis sinistris complectuntur: quidam *cavos* dicunt» (*Ad Georg.* II, 517).

Ara bé, tal com l'italià va formar el derivat *covone*, les llengües d'Espanya i França degueren formar *CAVELLUS, *CAVELLA, la inicial dels quals se sonoritzaria com tants mots de la mateixa arrel: CAVEA > GÀBIA, CAVEOLA > fr. *geôle*, cast. *jaula*, CAVONE > cat. GAÓ 'buit a la barca', roms. *gään*, *CAVULA > roms. *gaurä*, i altres derivats com Siena *gavina*, Istria *gavusa* (*REW*, 1796) etc. Idea majorment segura essent així que, com va observar Nigra (*AGI* XIV, 353ss.), el piem. *ciavela* 'gavella'⁵ i la forma *cuvalli* id., usual a la vall alpina lombardo-piemontesa de Sèsia, s'oposen a l'ètimon cèltic, i a qualsevol que comenci amb *g-* i postulen una base amb *c-*. Remeto al DCEC per a alguns detalls que ja han perdut interès.

DERIV.: *Gavellada*. *Gavellar*; *gavellador*; +*gavellaire* (de pic o de pelada, MrnVayreda, *Sang Nova* III, vii, 199). *Gavelló* usat per alguns és una alteració de *cavalló* sota la influència de *gavella*: «els dos *gavellons* solitaris, tan apartats de tot altre conreu, eren com un engranall per als aucells del bosc», PBertrana (*Proses Bàrbares*, p. 43). *Agavellar* 'embolcar en un gran feix', l'usà bastant Verdaguier en la primera versió de l'*Allantida* (estrofes canviades en la versió de 1877): «los roures aterrant-se, gegants de les boscuries / -- / davallaven encesos, y *agabellats*, al pla», I, 30d; «ça l'huracà vegeges, que escombra cel y terra, / la cabellera d'arbres arrebassar al mont, / y *agabellats* al caure, dur a un gran riu la guerra / y reben-tes les aygües fer reculá a la font?», «No així, però, 'ls superbos tan depressa sortian / per la gran revinguda del mar agombolats, / cap endintre, a recules y a rossegons, fugian, / ells ab ells, ab la boga y armes, *agabellats*» (I, 30d; III, 37c; IX, 2d). *Agavellada*; *agavellador*; *agavellament*; però no es confongui amb